

Ролята на творческата игра за нравственото формиране на 3-7 годишните деца

Надие Карагъзова

Abstract: The Role of Creative Play for the Moral Formation of Children 3-7 Years Old: *The moral direction of personality defines the activities a person does in society, his/her relationship with other people, his/her attitude towards the occurrences in social life and the surrounding reality. The main content of moral upbringing consists of the moral values and qualities of personality. The formation of humane feelings is the primary substance in moral upbringing.*

Key words: *moral qualities of personality, moral values*

ВЪВЕДЕНИЕ

“Ако децата живеят сред честност и почитеност, те се научават какво е истина и справедливост”

„Ако децата опознаят какво е приятелство, те научават, че светът е хубаво място за живеене”

„Ако децата живеят спокойно, те постигат хармония на духа”, Дороти Л. Нолт

Нравствената насоченост на личността, определя дейността му както в обществото, така и неговите взаимоотношения с хората, отношенията му към явленията на обществения живот и околната действителност. Основно съдържание на нравственото възпитание са *нравствените ценности и качества на личността*. Рудолф Щайнер казва: *“Човешката нравственост зависи от интереса на единия човек към другия, от способността да виждаме във вътрешния свят на останалите хора. Тези, които имат дарбата да разбират другите човешки същества, ще получат от това разбиране импулс за социален живот, пропит с истинска моралност”*.

Както се знае, периодът на предучилищното детство е един от най-важните. Тогава се полагат основите на бъдещата личност. Като доминираща дейност в предучилищната възраст, играта създава оптимални условия за формиране нравствени качества на личността. Тя става самостоятелна практика на децата, в която се усвояват способности и форми на поведение. Спецификата ѝ като желана дейност помага да се формират привички на поведение, които по-късно стават черти на характера и качества на детската личност. Английският социолог, Б. Щугармен споделя, че нравствено възпитаният човек е този, който се отнася с внимание към другите хора, съобразява се с техните чувства, желания и интереси, не ги пренебрегва в името на собствените си цели. Високонравственият човек е достатъчно компетентен в социалните умения, добре разбира чувствата на другите хора и при това добре изразява своите собствени чувства, има знания за физическия и социалния свят. Нравствено възпитаният човек е обективен и непредубеден при разглеждане на ситуации и не се бои да действа по предварително начертан план, отбелязва още авторът.

Изискванията на обществото към нравственото възпитание на личността започват да се реализират отрано, още в предучилищна възраст. Нравственото възпитание подготвя човека към търсене, откриване, намиране и избиране на хуманни решения, както на собствените проблеми, така и на средата, в която живее и се развива. Основното съдържание на нравственото възпитание са **нравствените ценности**. Те са онези значими и стойности компоненти, които стоят в основата на нравствената култура на човека и са условие за изява на

неговата нравствената позиция. Те определят характера на мотивационната сфера на личността и нейната насоченост.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Високата култура на едно общество и нейната зрялост се определят, както от водената от него социална, икономическа, образователна политика, така и от неговите духовни, морални ориентири и ценности. Времената се менят, хората се променят, променят се и ценностите. Нравствените качества са израз на убедеността на човека, на неговите чувства, които са и двигатели на поведението му. Те са трайни психически състояния и устойчиви форми на поведение. Тяхното формиране започва още в ранна детска възраст първо в семейната среда, после в детската градина и училище, и продължава през целия съзнателен живот на човека.

Влиянието на семейството е съществен аспект от факторите за социализация. Чрез него децата усвояват отрано компоненти на глобалната култура на обществото, моралните ценности, етническите стереотипи и религиозните традиции на семейната субкултура. *„В семейството децата получават първите уроци за обществен начин на живот, основните норми на поведение, те правят първите си стъпки на социализацията. Тези роли те имат не само през ранните години, но и през целия продължителен период на детството, юношеството, младостта”,* казва Г. Пиръов [6].

П. Костова определя семейното възпитание като многостранно взаимодействие на родителите с детето с цел формиране на неговия възпитателен облик, съответстващ на националните и общочовешките ценности [2]. От взаимоотношенията в семейството децата се учат на *човечност, любов, уважение, отзивчивост и милосърдие*, посочват авторите: С. Н. Паркинсън, С. Паври и М. К. Рустомжи [5]. Д. Стоянова разглежда нравственото възпитание като *“процес, при който се формират нравствените представи и чувства, както и съответстващ начин на поведение”*. В семейната среда, продължава авторката, *“детето непринудено получава първите уроци по морал, изгражда първите си представи за измеренията на съвместния живот, за елементарните норми на поведение и взаимоотношения”* [7].

Главния метод на възпитание в семейството е *примерът на родителите, съвместните дейности, разговорите*, подкрепа на детето в негови интереси, както и загриженост към неговите проблеми, страхове, вълнения и др.

Играта има водеща роля в цялостното формиране на детето в предучилищна възраст. Фрьобел определя играта като самостоятелна творческа дейност на детето и допълва: *“Играта е свързващия мост между детето и външния свят”*. Особено голямо значение той придава на играта за възпитаване на нравствени добродетели. В игрите продължава авторът *“се развива усет и чувство за общественост, детето вижда мястото си сред връстници, опознава себе си”* [по Е. Петрова, 4]. Доминиращата игрова дейност е условие, средство и форма за нравственото формиране на детската личност, за развитие на детския колектив и възпитаване на колективни, другарски взаимоотношения между децата от предучилищна възраст. В игровата дейност децата се учат на доброволно взаимодействие на колективни преживявания, подчиняване на правилата за игра на самостоятелност при договарянето и осъществяването на игровия замисъл. Най-съществената страна на игровата дейност, с която тя става основно средство за нравствено възпитание е, че нравствената дейност е в основата и, поради което нравствените мотиви възникват на базата на игровите мотиви. Колективните мотиви се пораждат в зависимост от факта, че в играта възниква една социална група на която е присъща потребността от нравствено общуване. Влизайки в игрови взаимодействия с другите деца, детето се научава на определени контакти от позиция на поетата роля. Започва да овладява маниери на общуване и на нравствено поведение. Децата придобиват

умения съвместно да си поставят игровия замисъл, да планират игровото действие, да разпределят ролите мотивирано помежду си. В играта се възпитават чувства за **отговорност, справедливост, отзивчивост**. Развиват се нравствено-волеви качества, като **самостоятелност, организираност, целенасоченост и инициативност**. Формирането на хуманни чувства е главното съдържание на нравственото възпитание.

Нравствено възпитание е част от общия възпитателен процес, следователно той трябва да се разглежда като комплекс от специално организирани педагогически мероприятия, насочени към нравственото развитие на децата, към формирането на нравствени представи и понятия у тях, възпитаването на нравствени чувства изработване на нравствени черти на характера по пътя на преодоляване на отрицателните. Успешното нравствено възпитание и развитие на детето изискват особено внимание за създаване на благоприятна педагогическа среда, благоприятен нравствен микроклимът както във възрастовата група, така и в цялото предучилищно заведение. Това е и общия стил, тон на взаимоотношенията между възрастните членове на колектива, между възрастните и децата, родителите и учителите и наличието на възпитателни ценни традиции и организирането на съдържателен, радостен живот на възпитаниците на детската градина.

Играта е главната сфера за общуване с детето. В нея се решават проблемите на междуличностните отношения, съвместимостта, партньорството, приятелството. В играта се придобива социален опит във взаимоотношенията с хората. В условията на играта, според *Е. Петрова*, се възпитават социални мотиви в поведението на децата, развива се *оценката и самооценката, овладяват се нравствените еталони на поведение* [4].

Важно място в системата на нравственото възпитание са **творческите игри**. Сюжетно ролевата игра, наричана още творческа има най-голямо значение за развитието на детето от 3 до 7 годишна възраст. Тя е творческо претворяване на впечатленията от околната действителност при активното участие на въображението. Децата отразяват взаимоотношенията на околните и в този процес самите те влизат в сложни взаимоотношения. Пресъздавайки социалните отношения на възрастните, детето усвоява системно нравствените норми, регулиращи тези взаимоотношения т.е. моралът, присъщ на дадено общество, се доближава до детето и става непосредствена част от неговото поведение и живот В *творческата игра* децата претворяват образно, чрез едни или други действия, сетивните впечатления, които са получени от нещата и явленията около тях. Също така усвояват различни социални връзки и роли в света. С обогатяването на сетивния и емоционален опит, детето все повече се ориентира към своите връстници, приятелите, създава външен и ценен за него социален кръг. В условията на творческите игри се възпитават социални мотиви в поведението на децата, развива се *оценката и самооценката, овладяват се нравствени еталони на поведение*. В игрите децата изпитват смесени чувства – *симпатия, емпатия, съчувствие, съпреживяване и др.* Изграждат се критериите за *отговорност, справедливост, отзивчивост, както и умение за оценка* на съиграчите. Игровият замисъл и свързаните с него роли и правила създават условия за възпитаване на *целенасоченост и организираност*. Нравствените програмни задачи във връзка с творческите игри спомагат за самоорганизация при игрите. Упражняването на нравствените норми и оформянето на колектива помагат да се създадат нравствени традиции, които се утвърждават сред децата поради контрола на високото обществено изискване, изградено в групата: например, да играят задружно, да си отстъпват играчките, да не вземат ролята на другарчето си без решение на играещата група, да проявяват разбиране към ролята на партньора / примерно ако едно дете е избрано да бъде пилот на самолета, друг път да бъде в ролята на пътник, стюардеса и др./ При *творческата игра* се създава особено подходяща

обстановка и условие за упражняване на *нравствените норми и превръщането им в нравствено поведение*.

С основание можем да кажем и приемем, че творческата игра помага на децата да развият своята личност, позитивно отношение към себе си и околните. Творческата игра помага на децата да придобиват социални умения, като се учат да градят взаимоотношения с околните, създават ценностната си система и чувството си за етика и морал. Можем да отбележим, че в нея и чрез нея могат да се осъществяват следните задачи на нравственото възпитание:

- ✓ възпитаване на нравствените представи и елементарни понятия за добро и зло у децата, като необходими елементи на нравственото съзнание;
- ✓ изграждане на нравствени чувства, ценности и мотиви за поведение;
- ✓ развиване и усъвършенстване мотивите на нравствено, организирано поведение у децата;
- ✓ формиране на потребност от ежедневна изява на нравствената позиция и формиране на активна нравствена позиция;
- ✓ предотвратяване на отрицателните качества на характера и поведението, като се откриват първопричините за отклоненията в правилното нравствено развитие на децата и др.

Нравствените категории като: добро-зло, срам-безсрамие, истина-лъжа и др. достъпни ли са за разбиране от децата от предучилищна възраст? Отговор на този въпрос ни дават наблюденията на *Й. Факирска*. Според авторката 3-5 годишното дете не познава нравствените категории, дори и най-популярните – добро и зло. То не винаги или почти никога не може да прецени реално своята постъпка или своите действия. Когато примерно удари, ухапе или оципе, това може да е израз на обич или радост, казва авторката. Детето не знае кое е правилно и кое е неправилно, кое е разрешено и кое-не. Ето защо разговорите в тази възраст са от голямо значение и важност. С децата трябва да се обсъждат поведението и постъпките на познатите им литературни герои или тези на връстници им [9].

5-7 годишните деца могат да разглеждат нравствените категории добро и лошо, честност, срам, безсрамие и др. Те вече имат отношение към по-слабите, проявяват съчувствие към тях. Също така могат да отстъпват и делят играчки с другите деца и да не използват насилието, като средство за общуване. Даването на знания в тази възраст за особеностите на бита, културата, семейния живот, са от голямо значение, защото така децата отрано се научават да търсят и виждат хубавото, запознават се с културата на други общности. Детето започва да осъзнава своите възможности, достойнства и недостатъци, своите права и задължения пред другите и към другите. Организирането на детски празници и участието на децата в тях е една от най-успешните форми, които сближават децата.

Децата, пише *Сали Дженкинсън* изследват чувствата си чрез игра. Тя е идеална сцена, на която театрът на чувствата може и трябва да намери изява. Изиграването на драмите, които вълнуват детското сърце, може да му даде изключителна възможност да разбере както своите, така и чуждите чувства. Децата, продължава авторката, имат голяма нужда да пресъздават в играта, това което ги тревожи. Защото играта не е само начин да изразходват кипящата си жизнена енергия, но и средство да се справят с емоционалните конфликти и несигурността на живота [1].

Сред най-важните социални качества, които се формират предимно в играта, е умението на детето да общува. Умението на децата да общуват по между си, е предпоставка за възникване на положителни емоционални отношения между тях, които влияят върху социалното развитие на личността, *споделя А. П. Усова [8]*.

Сходно разбиране споделя и *Н. Витанова*. Според нея, умението за общуване представлява първия етап по пътя на социалното формиране на детето, етап, без който не може да се достигне до по-висшите социално-нравствени образowania на

личността и да се изгради стил на хуманни отношения с околните. „Упражнявайки„ се по време на игра в различни форми на поведение, детето затвърдява някои от тях и у него се формира нравствена привичка. А това от своя страна е първото стъпало по пътя на установяване на дадено нравствено качество като личностна особеност. Различните взаимоотношения в играта и разнообразните роли благоприятстват за появата на нравствените привички именно в сферата на отношенията към хората, към колектива и към себе си [5].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Най-важните неща в живота на децата са игрите и забавленията. Те са средство, форма и способ за връзката на детето със света ежедневно. Всяка творческа и познавателна игра, всяко весело преживяване има позитивен оздравителен характер върху децата. Ето защо една от най-важните задачи, които трябва да решава всяка детска градина е да осигури пълноценна емоционална среда, в която всяко дете да получава обич, внимание и подкрепа. Всички ежедневно трябва да участват в сътворяването на среда, в която децата се учат да живеят с другите, като преживяват и съпреживяват общи успехи и неуспехи, делят общо пространство с другите и изпитват радост и задоволство от това. Творческата игра помага за изява на децата, развива сътрудничество и взаимопомощ, създава предпоставки за споделяне на различни дейности и общи пространства. Симпатията, съчувствието, съпреживяването, приятелските чувства, които са част от положителните социални умения и преживявания започват своето развитие и формиране именно в играта, които с течение на времето се превръщат в устойчиви емоционални образования и оформят нравствено-моралния облик на бъдещата личност.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Дженкинсън, С., Геният на играта, София, 2013, с.63
- [2] Костова, П., Семейно възпитание., В.Търново, 1977
- [3] Паркинсън, С.Н., Паврир С. и Рустомжи, М.К. Децата –как да се отнасяме с тях”, Изд. Народна просвета, София, 1988
- [4] Петрова, Е., Играта и нравственото формиране на детската личност, Изд. Народна просвета, София, 1975
- [5] Петрова, Е и колектив, Игрова дейност в детската градина, ДИ „ Народна просвета”, София, 1977, с.33-34
- [6] Пиръов , Г., Психология на семейството. Веда Словена.София 1999.
- [7] Стоянова., Д. , Семейна педагогика, Изд. МЕДИАТЕХ-Плевен, Русе, 2013, с.77
- [8] Усова., А. П., Воспитание обществениости у детей в игре, Дошкольное воспитание, №4, 1964
- [9] Факирска, Й. Предучилищна педагогика. Съвременни проекции и проблеми, РУ, 2012

За контакти:

Надие Карагъзова, докторант, Катедра “Педагогика, психология и история”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, e-mail: nadi_69@abv.bg